

AZ ÉVZÁRÓ VIZSGÁLAT.

Azok a nagy reformmozgalmak, melyek hazánk tanügyét az utolsó évtizedek alatt majdnem teljesen átalakították, egyszersmind számos rossz szokását és félszepségét is megszüntették a régi «Schulmeister» világnak. Annál csodálatosabb, hogy e mindent átható reformok, annak a régi világnak egyik legcéltalanabb, legelavultabb és talán legártalmasabb intézményét, az évfizsgáló vizsgálatokat érintetlenül hagyták.

Mi, a kik már évek óta figyelemmel kísérjük a vizsgálatokon résztvevő és izzadó tanférfiakat, a gyermekeik kétes sorsa felett aggódó szülőket és magukat a vizsgálatokon «drukkoló» tanulókat, mi már régen megvagyunk győződve arról, hogy mindazok, a kik egy ilyen évfizsgáló vizsgálatot végighallgatnak, mindig bizonyos nyomasztó, kellemetlen érzéssel távoznak a vizsgálatról és az ott tapasztaltak alapján tisztába jönnek azzal, hogy a vizsgálat, a jelen viszonyok között teljesen fölösleges, elavult intézmény.

Miért tartjuk mégis a vizsgálatokat? Talán ellenőrzés szempontjából? Kit, vagy mit akarunk ellenőrizni a vizsgálaton? A tanítókat, a tanulókat, a tanítást, vagy az egész intézetet? A tanítást és a tanári kart ellenőrzi az *egész éven keresztül* az igazgató, az egész intézetet pedig a felettes hatóság, az iskolaszék, a tanfelügyelő, főigazgató stb., a kiknek minden intézeti igazgató tartozik a vezetése alatt álló iskola életének minden mozzanatáról írásbeli jelentést tenni és a kik az iskolákat, ép az ellenőrzés céljából, az év folyamán egyszer, vagy többször is személyesen meglátogatják. Tehát e tekintetből fölöslegesek a vizsgálatok.

De mint ellenőrző intézmény a vizsgálat nem is válik be, mert a vizsgálat sohasem adja igazi képét sem a tanító munkálkodásának, sem a tanulók szorgalmának. Első sorban azért nem, mert minden tanító és tanár az év folyamán megismerheti, hogy tanítványai közül ki mit tud és nincs könnyebb, mint egy kis jó emlékező tehetséggel a vizsgálaton mindegyiknek azt a kérdést feladni, a melyről már az évközi kérdések-nél meggyőződünk, hogy arra a növendék felelni tud. Azután pedig a tanférfiak előtt eléggé ismeretes, hogy nem valami nehéz dolog, egy osztályt a vizsgálatra ügyesen úgy előkészíteni, hogy minden tanuló jól megfeleljen a feladott kérdésekre. Tehát az *ellenőrzés szempontjából a vizsgálatnak nincsen célja.*

De a fentebb elmondottakból az is következik, hogy maguk a vizsgálaton jelenlévő szülők sem állapíthatják meg az ott hallott feleletekből gyermekeik egész évi munkálkodásának eredményét. Különben erre a szülőknek nincs is szükségök; mert ezek fiaiknak előmeneteléről

részint a havonként haza hozott «kis könyvecskéből», részint a harmadévi értesítőtől tájékozva vannak és körülbelül már előre tudhatják, hogy fiuk milyen eredménnyel fogja bevégezni a tanév utolsó hónapját, vagy harmadát. Tehát e tekintetből sincs az évzáró vizsgálatra szükség.

Vagy talán a tanítóság és tanárság kedvéért tartják fenn az évzáró vizsgálat intézményét, azért, hogy azokon alkalmuk legyen egy nagy közönség előtt egész évi fáradozásuknak eredményét bemutatni és legalább némi erkölcsi elismerést aratni? A mi ezt illeti, e tekintetből egészen nyugodtan eltörölhetik az évzáró vizsgákat. A magyar tanító és tanári kar sokkal igénytelenebb, sokkal szerényebb, mint hogy hasonló elismerésre vágyódnék. A felettes hatóságok más úton tudnak meggyőződést szerezni a tanító vagy tanár pädagogiai képességeiről, a szülők pedig sokkal elfogultabbak és ennél fogva épen nem hivatottak arra, hogy a tanító pädagogiai képességeit megítélhessék.

Tehát sem az ellenőrzés, sem a szülők, sem a tanárság, sem a tanítás eredményének megítélhetése szempontjából nincs a vizsgálatnak semmi haszna. De igenis van annál károsabb hatása úgy a tanulókra, mint a tanítókra.

Tudvalévóleg a vizsgálatokon mindenek előtt a kétes osztályzatú és bukásra álló tanulókat kell megfeleltetni, hogy azoknak még egyszer alkalmat adjunk a javításra. E szempontból kiindulva, a régi, ünnepi hangulatú vizsgálat egy modern mentő intézménnyé lett, mely, mint modern humánus intézményeink legtöbbje, kedvez a könnyelműeknek és rosszaknak, de sújtja a szorgalmasokat és jókat. Eltekintve attól, hogy milyen épületes és élvezetes dolog mind a kérdező tanárra, mind a jelenlévő hallgatóságra nézve egy ilyen vizsgálatot végighallgatni, a melyen minden erővel valami tudást akarunk kipréselni abból az agyból, a mely egész éven át nem erőltette meg magát, hogy valamit bevegjen, — magánál a vizsgálatnál sokkal érdekesebb annak az előjátéka, a mely rendszeren annak a tanárnak a lakásán folyik le, a kinél a fiú bukásra áll. Kezdődik ez azzal, hogy valami kedves ajándéktárgy kerül a hanyag nebulót megbuktatni szándékozó tanár asztalára. Pár nap múlva azután megjelen a mama (mindig a mama, mert az szebben tud kérni), a ki egész éven át nem törődött kedves csemetéje előmenetelével, vagy jobban mondva hátramaradásával és irgalomért könyörög a könnyelmű, «de különben jó fiú» számára, a legnagyobb házi szigort ígérve a jövőre nézve. A tanár, a sok kérésnek és a könyvekben úszó anyai szemek hatása alatt, megígéri, hogy még az utolsó perczen is mindent meg fog tenni a szülők kedvéért a fiú érdekében, de egyszersmind saját lelkiismerete iránt való felelősége tudatában, az igazgató szigorúságára hivatkozik. Most persze az igazgató kemény szívének megpuhítását kísérlik meg, hasonló czélből.

A vizsgálaton a tanári kar tehát újra előveszi a patienseket és megkísérti rajtuk az utolsó operatiót. Ez az operatio azonban nagyban különbözik az orvosi operatiótól. Ez t. i. ha sikerül, a beteg mentve van és neki is, az emberi társadalomnak is használtunk; de a vizsgálati operatio akár sikerül az, akár nem, csak káros erkölcsi következményekkel járhat.

Ha a fiú véletlenségből, vagy vak szerencséből csakugyan mutat valami tudást, kénytelenek vagyunk őt átértesíteni, mert hiszen tényleg megfelelt valahogyan a feltett kérdésekre. Ennek egyrészt az a káros következménye van, hogy tápláljuk a tanulóban a hanyagság és könnyelműség iránti hajlamot, mert megerősítjük a rossz tanulókat azon tudatban, hogy egy kis szerencsével is el lehet érni oly eredményt, mint annak a tanulónak, a ki egész éven át tanult, másrészt pedig az ilyen eredmény rossz hatással van a jókra, különösen a gyengébb tehetségű, de máskülönben szorgalmas tanulókra, a kik látják, hogy a könnyelmű és hanyag tanuló is, ha kis szerencséje volt a vizsgán, ép úgy boldogulhat, mint ők, a kik egész éven át tanultak.

De egyáltalában megérdemli-e az a tanuló, a ki egész éven át nagyon keveset tanult, hogy felsőbb osztályba lépjen, ha a vizsgálaton tudott? Azt fogják sokan mondani: igen. Mi a tudást classifikáljuk, és ha bármikor is megfelel a tanuló tudása a követelményeknek, kötelességünk az ő tudását a megfelelő érdemjeggyel osztályozni. Megvalljuk, hogy ebben van *valami* igaz. De egyszersmind azt a véleményt is megmerjük kockáztatni, hogy a tanuló egy tanévi munkálkodásának, szorgalmának és valamely tantárgyban való ismereteinek, tájékozottságának megtételére, a legrosszabb idő és alkalom az évváró vizsgálat. A vizsgálaton tudvalólag egy félnap folyamán egy osztály összes növendékeinek felelni kell, tehát az idő sokkal rövidebb, mintsem hogy egy hanyagabb tanulót az egész évi anyagból kellőleg megfeleltethetnénk; különösen az 50—60 tanulóból álló osztályokban, a hol legalább is 15—20 a kétesek és rossz növendékek száma, és így tehát teljes lehetőség meggyőződünk arról, hogy a tanuló az illető tantárgyban kellőleg tájékozva van-e. De eltekintve ettől azt, a mit a rendeletek a vizsgákon a tanártól kívánnak, megteszi a tanári kar a tanév utolsó hónapjának egész folyamán, a mely négy hét majdnem teljesen csak a kétes és rossz tanulók feleltetésével telik el. Kétszer, háromszor is felszólítjuk a hanyagabb és gyengébb tanulókat, a mi tehát ezen szempontból is feleslegessé teszi az évváró vizsgálatokat.

Különben is, a melyik tanár, vagy tanító az egész év folyamán nem jött tisztába, nem tudta megismerni mindegyik növendékének az ő tantárgyában való képességeit, jártasságát vagy tudását, és még e tekintetben a vizsgálatra van szüksége, azt a vizsgálat sem fogja arról felvilágosítani.

Es ha az évfázó vizsgálat a kétes osztályzatú és hanyag tanulókért van, — mert a középiskolai rendtartás értelmében azokért van, — akkor miért kell a vizsgálaton a jó tanulóknak is megjelenniök, miért kell azoknak is, a kik egész éven át szorgalmasak voltak, a rosszakért bűnhödniök, miért kell ezeknek is öt órán át a teremben izzadni, az egészségtelen levegőt szívni és végig hallgatni egy csomó rossz feleletet? Akkor sokkal logikusabb és pädagogiailag is, azt hiszszük, helyesebb volna, ha legalább ezen alkalomra a jókat már felszabadítanók a vizsgálaton való jelenléttől, és csak is a kéteseket és a hanyagokat köteleznök a vizsgálatokon való megjelenésre. A jóknak ez már némi jutalom és elismerés volna egész évi pontos kötelességteljesítésükért, a rosszakra nézve pedig némi büntetés és erkölcsi nyomás, az év folyamán tanúsított hanyagságukért.

Feleslegesnek tartjuk itt elősorolni, hogy milyen káros hatása van az évfázó vizsgának még a gyermekek erkölcsére, mily nagy mértékben hozzájárulnak azok hiúságának, irigységének stb. felkeltéséhez, milyen erkölcsi hatással van a vizsgálat a felekezeti és községi iskolák tanítóira, a kiknek a felekezet és község befolyásosabb tagjainak a gyermekeit kötelességszerűen jól kell a vizsgálaton megfeleltetniök, stb.

Az évfázó vizsgálatnak, a jelen viszonyok között sem tudományos, sem pädagogiai, sem erkölcsi, sem praktikus haszna nincs, és ha a régi iskolának oly sok félszégességét eltöröltük, nem tudjuk megérteni, hogy ehhez a legelavultabb és erkölcsileg talán legártalmasabb intézményhez miért ragaszkodunk annyira.

VENDE ERNÖ.